

TIDSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Hz. Peygamber'in Mucizelerine Elmalı M.
Hamdi Yazır Tefsirinden Bir Bakış

A View of Miracles of Prophet Muhammed
from Tafsir of Elmalı M. Hamdi Yazır

Kamil BARAN*

Geliş/Submitted: 09.07.2024
Kabul/Accepted: 25.09.2024
Yayın/Published: 27.09.2024

Citation / Atıf

Baran, K. (2024). Hz. Peygamber'in Mucizelerine Elmalı M. Hamdi Yazır Tefsirinden Bir Bakış. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (42), 154-175.

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

Article Information:

Research Article

 10.29228/TIDSAD.77271

This article was checked by Intihal.net. Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır.
This article is under the Creative Commons license. Bu makale Creative Commons lisansı altındadır.

* Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, kamil_baran_12@hotmail.com

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Öz: Tarih boyunca peygamber olduğunu iddia edenlerden kavimleri ilk olarak onlardan mucize talebinde bulunmuşlardır. Çünkü mucize, peygamber olduğunu iddia edenin delili olarak kabul edilmiştir. Bu yüzden insanların kalplerini tatmin etmek, şüphelerini gidermek ve peygamberlerin doğruluğunu ispat etmek için Allah, onları çeşitli mucizelerle desteklemiştir. Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e de peygamberliğinin delili olarak başta Kur'an-ı Kerim mucizesi olmak üzere pek çok mucizenin verildiği tarihi kayıtlarda mevcuttur. Bu makale, 20. yüzyılın başında İslâm dünyasında -özellikle dini alanda- yaşanan modern hareketlerin mucize kavramına ve Hz. Peygamber'in mucizelerine nasıl yansıdığını Elmalılı örneğinde ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, mucize kavramı hakkında asgari düzeyde bilgi verilmekte, "Hak Dini Kur'an Dili" tefsirinde Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın mucize anlayışı ve Hz. Peygamber'in aklî, hissî ve haberî mucizelerine yaklaşımı, âyetler ve rivâyetlere yaptığı yorumlar çerçevesinde incelenmektedir. Genel olarak mucize, özel olarak Hz. Peygamber'in mucizeleri konusunda geleneksel bir çizgi takip ettiği görülen Elmalılı, özellikle hissî mucizeleri açıklarken, onların hârikulâde yönlerini göz ardı etmeden meydana gelmesinin mümkün olduğunu aklî ve ilmî izahlarla açıklamaya özen göstermiştir. Hz. Peygamber'in bütün peygamberlerin en büyüğü ve en mükemmeli olduğunu belirten Elmalılı, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Hz. Peygamber'e verilen mucizelerin diğer peygamberlerin mucizelerinden üstün olduğunu savunmuş, Hz. Peygamber'in doğumundan önce meydana gelen Fil Vak'ası'nı peygamberliğine hazırlık için bir mucize olarak kabul etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak dini Kur'an dili, mucize.

Abstract: Throughout history, those who claimed to be prophets were first asked for miracles by their people since they were accepted as proof of the one who claimed to be a prophet. Therefore, God supported His prophets with various miracles to satisfy the people's hearts, remove their doubts, and prove the righteousness of the prophets. It is a matter of historical record that several miracles, particularly the miracle of the Holy Qur'an, were given to the last Prophet Muhammad (PBUH) as proof of his prophethood. With this premise, this study aims to reveal how the modern movements in the Islamic World at the beginning of the 20th century, especially in the religious field, were reflected on the concept of miracles and the Prophet's miracles in the example of Elmalılı. In this respect, the concept of miracle is given at a minimum level. Then, the understanding of miracles and the approach of Elmalılı Muhammad Hamdi Yazır to the Prophet's spiritual, sensory, and foretold miracles in his tafsir 'The Truth [God]'s Religion Quran's language' are discussed within the framework of his interpretations of the verses and narrations. Elmalılı, who is considered to follow a traditional way on the issue of miracles in general and the Prophet's miracles in particular, elaborated to explain the possibility of the occurrence of miracles with spiritual and scientific explanations without ignoring the miraculous aspects of miracles, especially when elucidating the sensory miracles. Believing that the Prophet was the greatest and most perfect of all Prophets, Elmalılı argued that the miracles ascribed to the Prophet, especially the Holy Qur'an, were superior to the miracles of other prophets and considered the incident of the Elephant, which occurred before the Prophet's birth, as a miracle in preparation for his prophethood.

Keywords: Tafsir, Holy Qur'an, prophet, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, the truth [God]'s religion Quran's language, miracle.

Giriş

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır(1878-1942), çağdaşları arasında temayüz etmiş, Osmanlı ilim mirasını taşıyan, çağının pozitif bilimlerine hâkim, geniş kültürlü, mütefekkir bir din âlimidir. Osmanlı'nın son demlerini görmüş ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamıştır.

Elmalılı'nın yaşadığı dönem, İslâm dünyasının ciddi bunalımlar yaşadığı, din alanında modernleşme hareketlerinin hızla yayıldığı bir dönemdir. Bunun yanı sıra onun yaşadığı coğrafya, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöktüğü, yerine pek çok devletin yanında Türkiye Cumhuriyeti'nin inşa edildiği bir yerdir. Bütün bu olumsuz şartlara rağmen Elmalılı, tefsir, felsefe, kelim, mantık, fıkıh ve usûlü fıkıh gibi pek çok alanda kendini geliştirmiş ve çeşitli eserler kaleme almayı başarmıştır. En meşhur eseri, "Hak Dini Kur'an Dili" adlı tefsiri olmuştur. Cumhuriyet tarihinde yazılmış ilk ve en hacimli tefsir kitabı olarak kabul edilen bu eser, kendisine en fazla müracaat edilen Türkçe kaynaklar arasında yer almıştır.

Asıl ihtisas alanı fıkıh olan Elmalılı, tefsirinde pek çok konuya yer verirken, üzerinde en fazla durduğu konulardan biri de Hz. Peygamber olmuştur. Hz. Peygamber'i yüceltme bir tarzda ele alan Elmalılı, tefsirinde ilgili-ilgisiz pek çok âyet bağlamında onu bolca işlemiştir. Hz. Peygamber ile ilgili âyetleri işlerken klasik hadis, siyer, tarih, tefsir, felsefe, kelim kaynaklarından yararlanmış ve çoğu zaman bilgileri aynen tekrarlamayı tercih etmiş, bazen özgün fikirlerine yer vermeyi ihmal etmemiştir.

Modern tartışmalardan haberdar olduğu halde çoğu zaman bilinçli olarak bu tartışmalara girmemeyi tercih eden Elmalılı, tartışmaya girdiği konularda klasik düşünceye aykırı olan fikirleri eleştirmekten geri durmamıştır. Nitekim bu makalenin konusu olan Hz. Peygamber'in mucizelerini ele alırken ilgili-ilgisiz âyetler ve rivâyetler çerçevesinde konuyu ele aldığı ve farklı fikir ve düşünceleri eleştirdiği görülecektir.

1.1. Mucize Kavramı

Mucize sözlükte, "bir şeye güç yetirememek", "kudretin zıddı" anlamındaki "aciz" kökünden türetilmiş ismi fail kalıbında bir kelimedir.¹ Mucizenin türediği "aciz" kökü türevleriyle beraber Kur'an-ı Kerim'de; "aciz bırakma ve engel olma"², "Allah'ın âyetlerini geçersiz kılmak için çaba sarf etme"³, "Allah'ın aciz bırakılmayacağı"⁴ gibi anlamlarda kullanılmak-

¹ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'an, Dâru'l-Kalem (1. Baskı), Beyrut 1412, s. 547*; Muhammed b. Mükerrrem b. Alî Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn b. Menzuri'l- Ensarî, *Lisanü'l-Arab, Dâru Sâdır (3. Baskı), Beyrut 1414, 5/369*.

² En'âm, 6/134; Yûnus, 10/53; Hûd, 11/20, 33; Nahl, 16/46; Nûr, 24/57; Ankebût, 29/22; Zümer, 39/51; Şûrâ, 42/31; Ahkâf, 46/32.

³ Hac, 22/51; Sebe', 34/5,38.

⁴ Enfâl, 8/59; Tevbe, 9/2-3; Fâtır, 35/44; Cin, 72/12.

tadır. “Mucize” ise kelime olarak Kur’an-ı Kerim’de geçmemekle beraber, olağanüstü durumların ifadesinde onun yerine; âyet,⁵ beyyine,⁶ burhan, sultan,⁷ hak,⁸ furkan⁹ gibi kelimeler kullanılmaktadır.

Kur’an-ı Kerim’de geçen hârikulâde olaylara sonradan isim olarak verilen mucize kavramı ıstilahî olarak; “inkâr edenlere meydan okuduğu sırada nübüvvet iddiasında bulunan kişinin elinde, tabiat kanunlarına aykırı olan bir hadisenin -benzerini getirmekten inkâr edenleri aciz bırakacak şekilde- meydana gelmesi.”¹⁰ şeklinde tanımlanmaktadır.

Akaid ve kelim kitaplarında tanımı bu şekilde yapılan mucize için bazı şartlar öne sürülmüştür. Buna göre mucizenin Allah’ın fiili olması, tabiat kanunlarına aykırı olması, muaraza yapılmasının mümkün olmaması, peygamberlik iddia eden kişinin elinde meydana gelmesi, peygamberlik iddiasına uygun bir şekilde meydana gelmesi, peygamberlik iddia edeni yalanlamaması, peygamberlik iddiasından hemen sonra meydana gelmesi gerekir.¹¹

Şartlarında da görüldüğü üzere mucize, peygamberlerin Allah tarafından gönderildiğinin bir delilidir. Allah, peygamber olarak gönderdiği kişileri bu delil ile desteklemek ve onları tasdik etmek istemektedir. Zira peygamberlik iddiasında bulunan kişilerden, insanların mucize talepleri tarihi bir vakıadır. İnsanlar, bu talepleriyle peygamberlik iddiasında bulunan kişilerin, gerçek bir peygamber olup-olmadığını anlamak istemişlerdir.

Kelam âlimleri de peygamberlerin elinde gerçekleşen bu olağanüstü hâdiseleri; aklî, hissî ve haberî mucizeler şeklinde incelemişlerdir. Biz de Elmalılı’nın önce mucize anlayışını, ardından Hz. Peygamber’in aklî, hissî ve haberî mucizelerine yaklaşımını, tefsirinde ilgili âyet ve rivâyetlere getirdiği yorumlar çerçevesinde ele almaya çalıştık.

1.2. Elmalılı’nın Mucize Anlayışı

Elmalılı’ya göre mucizeler, peygamberleri diğer insanlardan ayıran ve davalarını tasdik ettiren ayırt edici özelliğe sahip ilâhî adet ve geleneklerdir. Bu yüzden peygamberlerin mucizeleri sıradan doğa olaylarından farklıdır. Mucizelerin diğer sıradan olaylardan farkı; insanın diğer canlılarla ortak özelliği yanında, sahip olduğu özellikler sayesinde onlardan üstün olma durumu gibidir. Zira Hz. Musa’nın asasının yılanı dönüşmesi¹² karşısında sihirbazların hemen iman etmesi,¹³ sihir alanında mahir olan sihirbazların, bu olayın sihir sınırının üstünde olduğunu, göz boyacılığı ve insan gücüyle olabilecek bir şey olmadığını ve onun ilâhî bir mucize olduğunu fark etmelerini sağlamıştır. Mucizelerin bu yönü, onların olağanüstü ve Allah’ın fiili olmalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla mucizeler doğa

⁵ A’râf, 7/73, 106-108; Hûd, 11/96; Kasas, 28/31-32,35; Âl-i İmrân, 3/49-50.

⁶ A’râf, 7/73.

⁷ Kasas, 28/32, Nisâ, 4/153, Hûd, 11/96;

⁸ Yûnus, 10/76.

⁹ Bakara, 2/53.

¹⁰ Nûreddîn es-Sâbûnî, *Kitabü'l-Bidaye mine'l-Kifaye fi'l-Hidaye fi Usuli'd-Din*, Darü'l-Meârif, İskenderiye 1969, s. 88.

¹¹ Seyyid Şerîf Cürçânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Matbaatü's-Saade (1. Baskı), Mısır 1325, 8/223-230.

¹² A’râf, 7/107.

¹³ A’râf, 7/121.

olaylarına kıyas ile anlaşılmayacak bir olağanüstülük barındırmaktadır. Bu yüzden bazı mucizeler ancak gözlem veya haber ile bilinebilmektedir.¹⁴

Kendi döneminin gelişen tekniğine ve pozitif ilimlerine karşı ilgisiz kalmayan Elmalılı, fenni ilimlerin imanı takviye edeceğine inanmaktadır. Bu yüzden o, Kur'an'ın her yüzyılda bir tefsir edilmesini, ilim ve fennin ulaşmış olduğu en son bilgilere itibar edilmesini istemektedir.¹⁵ Özellikle hissî mucizeler konusunda bu tavrı takındığı görülen Elmalılı, fikirlerini açıklarken -dönemin şartları gereği- mucizeyi inkâr edenlere, onun mümkün olduğunu açıklamak için bazı ilmî izahlar yapar ve mucize hakkındaki fikirlerini açıklar. Ona göre, tabiat kanunları (sünnetullah/adetullah), varlıkların tabiatları üzerinde hâkim olan genel kurallardır. Bunlar, önce gözlem sonra deney ve nihâyetinde sonuç şeklinde tespit edilip ortaya konularak genelleştirilmektedir. Tabiat kanunlarında en önemli şey; sebeplilik ilkesidir. Bir olayın sebebi tecrübe ile aynı sebep ve şartlar altında tekrar tekrar denenererek verdiği aynı sonuç, bütün benzerlerine genelleştirilerek bir genel teori ortaya konulmakta ve buna tabiat kanunu denilmektedir. Ancak fizik ve kimyanın bazı olayları dışında bu kanunlar ortaya konulmuş değildir. Dolayısıyla bazı olaylar hakkında bildiğimiz bazı sebepler hem eksik hem de zahirî ve nisbî olduğundan, bunlar ne külli illettir ne de mutlak ve hakiki illettir. İşte peygamberlerin mucizeleri, bizim sebeplerini bilmediğimiz ancak Allah'ın sebeplerini bildiği bir tarzda ortaya konulduğundan, bizim için hârikulâde olaylar niteliğindedir.¹⁶

Mucizenin peygamberlere ilâhî bir destek olduğunu ifade eden Elmalılı'ya göre, mucizede Allah'ın nimetlerinin tecellisi söz konusudur ve mucize maddi olaylar gibi sadece maddi bir sebeple açıklanamaz. Mucizenin meydana gelmesi, maddi ve manevi sebeplerin birleşiminde gizlidir. Zira Hz. Musa'nın manevi duaları, maddi olarak asanın taş vurulması ile suyun fışkırmasına¹⁷ sebep olmuştur. Dolayısıyla asa mucizesinin en büyük sırrı; bu sebebin ilhamında ve bu büyük nimetin o sebebe bağlanmış olmasındadır. Kuru taşları yarıp pınarlar fışkırtmaya kadir olan Allah, istenen suları doğrudan ihsan etmek yerine, manevi bir sebep ile maddi bir sebebe teşebbüs üzerine ihsan etmektedir. Zira fen alanında bile en büyük keşifler, peygamber olmayan insanların kalbine şimşek gibi çarpan ilâhî bir telkinin eseri olduğu bilinmektedir.¹⁸ Nitekim Yüce Allah, kevnî âyetler aracılığıyla insanlarla araya herhangi bir aracı elçi koymadan ve de sözsüz bir şekilde ilâhî bildirimlerde bulunmaktadır.¹⁹

Elmalılı'ya göre mucizeler, ilk yaratma olayına benzemektedir ve burada tabiat kanunlarına aykırı bir durum söz konusu değildir. Mucizeler gibi olağandışı olayların meydana gelişi, göklerin ve yerin ve ikisi arasındaki şeylerin ilk yaratılışından ve sonra bunların yok olmasından daha garip değildir. Bir asanın süre aşımı ile çürüyüp kömür olarak uzviyet değiştirmesi olağan olduğu ve bu olayda hiçbir çelişki olmadığı gibi, aynı hâdisenin birdenbire

¹⁴ Elmalılı M. Hamdi Yazır, , *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Yayıncılık, İstanbul, 2017, 4/104, 115-116.

¹⁵ İsmet Ersöz, "*Elmalılı Hamdi Yazır ve Tefsirinin Özellikleri*", Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu, TDV Yayınları, Ankara 1993, s. 169-177.

¹⁶ Elmalılı, *Hak Dini*, 4/118-119.

¹⁷ Bakara, 2/60.

¹⁸ Elmalılı, *Hak Dini*, 1/373-374.

¹⁹ Mazhar Dünder, *İlâhî Hitâbın Mahiyeti*, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2021, s. 260.

ve daha büyük ölçüde olabileceğini tasavvur etmek ve böyle bir olayı gözlemlemek veya haber vermek tabiattaki atılım açısından hiçbir çelişki barındırmamaktadır. Asanın çürümesini kabul edenlerin asanın yılana dönüşmesini kabul etmemeleri hayatın sırrına erememek ve ilk yaratılış olayındaki kudreti hesaba katmamaktır. Zira her asırda hârikulâde yaratılışlar ve olaylar bulunabildiği gibi, mucize dahi her zaman olagelmiş bir adettir.²⁰

Elmalılı, Hz. Yakub'un Hz. Yusuf'un kokusunu uzaklardan almasını bir mucize olarak değerlendirmekte ve bunu elektrik akımı ve telepati ile açıklamaya çalışmaktadır. "Ne zaman ki, kabile (Mısır'dan) ayrıldı, öteden babaları dedi ki: 'Eğer bana bunak demezseniz, doğrusu ben Yusuf'un kokusunu alıyorum'"²¹ mealindeki âyeti yorumlayan Elmalılı'ya göre, kafilenin Mısır'dan ayrılmasından sonra Hz. Yakub'un anında bu kokuyu hissetmesi bir şimşegin hızına eşdeğer olmalıydı. Ancak şu anki teknolojiye bile ses aktarımı mevcutken koku aktarımı henüz mevcut olmadığına, bir insanın da o mesafeden kokuyu algılayacak duylara sahip olmadığına göre, bu olayın alışılmışın dışında Allah'ın bir mucizesi olması kaçınılmazdır. Bunun yanı sıra zamanımız fen bilimleri ve felsefesi, bu gibi olağanüstü hâdiseleri açıklayamamakla beraber inkâr da etmemektedir. Psikolojinin bunu telepati ile açıkladığını ifade eden Elmalılı, bu âyeti elektrik akımından yararlanarak açıklamanın mümkün olabileceğini izah etmektedir. Ancak âyetin ifadesinden açıkça ortaya çıkan mana; bu kokunun rüzgâr içinde duyulması ve gömleği taşıyan müjde kafilesinin Mısır'dan ayrıldığı sırada iletilmiş olmasıdır. Bu da kokunun havadan bir telsizle şimşek gibi naklinin ve iletilmesinin mümkün olabileceğini düşündürmektedir. Elmalılı'ya göre bu olay çok yönlü bir mucize olduğu gibi bugünkü teknolojik gelişmeler açısından dikkate değer ilhamlar verdiğini ifade etmektedir. Hz. İsa'nın çamurdan kuş yapmasını²² buna örnek veren Elmalılı'ya göre, Hz. İsa'nın kuş yapması bir mucize iken, kuşların uçması olayından uçma ilkelerini öğrenip uçak yapmak bir icattır.²³ Geçmişte telgraf ve telefon icat edilmeden önce batıdaki birinin doğudaki biriyle bir iki saniye içinde haberleşebileceğini soyut akıl ve kıyas ile bilmek mümkün değildi. Ancak âdet olmayan böyle bir şey akıl ve fen sayesinde bugün mümkün hale gelmiştir. Dolayısıyla gelecekte bilim ve teknolojinin gelişmesiyle meydana gelecek olan keşifleri şimdiden inkâr etmek doğru olmadığı gibi geçmişte meydana gelmiş ve bugün şahit olamadığımız mucizeleri inkâr etmek de doğru değildir.²⁴

Mucizenin ve diğer doğa kanunlarının Allah'ın elinde olduğunu ifade eden Elmalılı, Allah'ın bütün mümkünata gücü yeten hâkim ve hiçbir nedene mahkûm olmayan izzet sahibi olduğunu, bununla birlikte olayların sebep ve sonuçlarını birbirine bağlayarak bir düzen ve hikmet meydana getirdiğini ifade etmektedir. Ona göre, Allah'ın olayları ve fiilleri normal nedenlere, düzgün kanunlara dayalı var etmesi, her birini olağanüstü yollarla meydana getirmekten aciz olduğu anlamına gelmez; her fiilinde sonsuz hikmet ve yararlar barındırması anlamına gelir. Bunun yanı sıra insanın bütün ümit ve beklentilerini mucizelere bağlayıp yaratılıştaki normal akışı ihmal etmesi, bilimsel gözlem ve deneylerin ortaya koyduğu so-

²⁰ Elmalılı, *Hak Dini*, 4/113-114, 117.

²¹ Yûsuf, 12/98.

²² Âl-i İmrân, 3/49.

²³ Elmalılı, *Hak Dini*, 5/102-105, 4/116.

²⁴ Elmalılı, *Hak Dini*, 4/116.

nuçları hiçe sayması, çalışıp elde etmenin üretmenin, bilgi ve iradenin, eğitim ve şahsi teşebbüsün feyzini hesaba katmadan hareket etmesinin doğru olmadığını dile getirmektedir. Ona göre, insanın yaratılıştaki var olan tabiat kanunlarından yararlanmayıp, Allah'a yalnızca hârikalar ve mucizeler için bel bağlaması doğru değildir. Zira Kur'an zaten dikkatleri mucizelerden ziyade normalde cereyan eden sünnet ve adetlere, kanun ve kurallara çekmektedir. Bunun yanı sıra Allah'ın olağan gidişin dışında hiçbir şey yaratmayacağını zannetmek, Allah'ın sonsuz kudretinin donuk ve katı tabiat mantığıyla sınırlamak doğru değildir.²⁵

1.3. Hz. Peygamber'in Mucizeleri

Tarih boyunca insanlığa pek çok peygamber gönderilmiştir. Peygamber olduğunu iddia edenlerden peygamberliğin ispatı olarak kavimleri onlardan mucize talebinde bulunmuşlardır. Allah Teâlâ peygamberliğin bir delili olarak mucizeler yaratmıştır. Elmalılı da son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere pek çok mucizenin verildiğine inanmaktadır. Biz de bu başlık altında Hz. Peygamber'in aklî, hissî ve haberî mucizelerine Elmalılı'nın yaklaşımını inceledik.

1.3.1. Aklî Mucizeler

"Manevi mucize" veya "ilmî mucize" de denilen aklî mucize; akılla kavranılan, düşünmekle ve zihin faaliyeti ile mucize oldukları anlaşılan olağanüstü durumlara denir. Aklî mucizeler, insanların akıl yürütme kudretine hitap eden ve onları rasyonel kanıtlarla karşı karşıya bırakan gerçeklerden oluşmaktadır. O yüzden belli bir zaman ve mekânla sınırlı değildirler. Peygamberlerin güvenilir, doğru sözlü, güzel ahlâk sahibi olmaları bu tür mucizelere örnek verilebilir.²⁶ Nitekim Elmalılı, "Hz. Peygamber hayatı ve ahlakı ile canlı bir mucizedir" derken onun aklî mucizelerine işaret etmektedir.²⁷ Ancak Hz. Peygamber'in bu özelliklerinin yanı sıra kıyamete kadar insanların akıllarına hitap eden Kur'an-ı Kerim mucizesinin verilmesi, onun en büyük mucizesi olmuş ve başka hiçbir peygambere böyle bir mucize nasip olmamıştır.

1.3.1.1. Kur'an Mucizesi

Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in en büyük ve en önemli mucizesidir. Diğer bütün peygamberlere verilen mucizeler hissî veya haberî iken; Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e verilen ve kıyamete kadar kalıcı olan aklî bir mucizedir.

Elmalılı'ya göre, insanları düşünmeye, akıllarını kullanmaya sevk eden âyetler Kur'an'da pek çoktur. Kur'an'ın düşünmeye teşvik etmesi, insanları delil bulmak için mucizelerden ziyade, akılla anlaşılabilir hususlara sevk etmek istemesidir. Bu bağlamda Elmalılı, Kur'an'ın en büyük mucize olduğunu fakat bundan bazı modernistlerin zannettiği gibi peygamberlerin mucizelerinin mümkün olmadığı ve son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'in maddi mucizeler göstermediği şeklinde bir anlam çıkarmanın doğru olmadığını söylemektedir.²⁸

²⁵ Elmalılı, *Hak Dini*, 4/117; 2/205.

²⁶ Şerafettin Gölcük-Süleyman Toprak, *Kelam Tarih Ekoller Problemler*, Tekin Kitabevi Yayınları, Konya 2010, s. 376; Halil İbrahim Bulut, "Mucize", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2005, s. 351.

²⁷ Elmalılı, *Hak Dini*, 4/511.

²⁸ Elmalılı, *Hak Dini*, 1/557.

Elmalılı, özellikle tehadî²⁹ âyetlerini açıklarken aklî mucize olan Kur'an'a temas etmektedir. O, Bakara sûresi'nde geçen "Eğer kulumuza (Muhammed) indirdiğimizden şüphe içinde iseniz, haydi onun gibi bir sûre getirin, Allah'tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın; eğer doğru iseniz"³⁰ mealindeki âyeti bağlamında müşriklerin Allah'ın varlığını kabul ettiğini ancak Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğinden -bilerek veya bilmeyerek- şüphe duyduklarını ve onu inkâr ettiklerini ifade etmektedir. Allah'ın, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Kur'an'ı ilâhî bir delil, kendisinde şüphe olmayan ebedi bir mucize olarak verdiğini belirtmekte, bu mucizeye inanmayan ve şüphe edenlere karşı Allah'ın tehadî ilan ettiğini ve Kur'an'ın bir benzerini Arap müşriklerinden istediğini dile getirmektedir. Elmalılı'ya göre, bu mucize o kadar güçlüdür ki, hiçbir edip, filozof veya şair onun benzerini meydana getirecek bir gücü kendisinde bulamamıştır.³¹

Hz. Peygamber'in mucizelerinin çok fazla olduğunu ifade eden Elmalılı, sonradan gelen insanların son peygamberin mucizesini inkâr etmemeleri için, Allah'ın ebedî, aklî ve ilmî kıymeti olan Kur'an mucizesini ona verdiğini ve bu mucizenin meydan okumasının kıyamete kadar devam edeceğini ifade etmektedir. Elmalılı'ya göre, Kur'an'ın benzerini insanlar hiçbir zaman getiremezler; çünkü Kur'an ilâhî taahhüd altındadır. Bu yüzden son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) dışında hiç kimse böyle bir mucizeyi ortaya koymaya cesaret bile edemez.³² Bunun yanı sıra Kur'an; Arapça olan nazmı, gayba ait haberleri, emir ve yasakları, müjde ve uyarıları yönüyle bütün akılların ve anlayışların üstünde, Allah'ın özel bilgisiyle indirilmiş ilâhî bir mucizedir.³³

Hz. Musa'ya Tevrat'ın bir defada inmesinden yola çıkarak bazı inkârcılar, Kur'an'ın da bir defada indirilmesi gerektiğini³⁴ iddia etmişlerdi. Elmalılı'ya göre, i'caz yönüyle Kur'an'ın parça parça indirilmesi veya hepsinin birden indirilmesi arasında herhangi bir fark yoktur. Hatta parça parça indirilmesi Kur'an'ın bir benzerini yapma konusunda inkârcılar açısından daha avantajlıdır. Ona göre, Kur'an'ın bu şekilde indirilmesinin Hz. Peygamber açısından çeşitli hikmetleri vardır: Kur'an'ı Hz. Peygamber'in kalbine iyice yerleştirmek, hem teorik hem pratik açıdan Hz. Peygamber'de daha fazla derinlik sağlamak, yeni inen her âyet ile meydan okumada muârizalarını devamlı âciz bırakarak peygambere kalp kuvveti vermek, nâsîh ve mensûh ile zamana göre Hz. Peygamber'e hükümler ve kurallar öğretmek.³⁵

²⁹ Kur'an-ı Kerim'in ilâhî kaynaklı olduğunu kabul etmeyenlere Kur'an'ın benzerini getirmeleri hususunda meydan okuması (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2011, s. 313)

³⁰ Bakara, 2/23.

³¹ Elmalılı, *Hak Dini*, 1/288-289.

³² Elmalılı, *Hak Dini*, 1/288-289.

³³ Elmalılı, *Hak Dini*, 4/580-581.

³⁴ Furkan, 25/32.

³⁵ Elmalılı, *Hak Dini*, 6/73.

Elmalılı, bazı âyetlerden yola çıkarak Kur'an'ın ilmî mucizelerini değerlendirmektedir. O, rüzgârın yağmur yüklü bulutları yüklenmesi,³⁶ rüzgarların aşılacağı olarak gönderilmesi³⁷ ve meyvelerden iki çift yaratılmasını³⁸ ifade eden âyetleri, o dönem için bilinmeyen ancak günümüzde açığa çıkan bir gerçeği açıklaması yönüyle mucize olarak kabul etmektedir. Bunun yanı sıra Bakara sûresi 19. âyetinde geçen ve önce gök gürültüsü sonra şimşek sonra yıldırım şeklinde meydana gelen olayı da bilimin gelişmesiyle insanlığın Hz. Peygamber'den bin sene sonra ancak ilmîne vakıf olması yönüyle Hz. Peygamber'in bir mucizesi olarak görmektedir.³⁹

Hz. Peygamber'in ümmî oluşunu⁴⁰ da bir mucize olarak gören Elmalılı, ümmî olan bir kişinin okuma yazması olan kişileri âciz bırakacak ilmî yücelik ve kemâle sahip olmasını olağanüstü bir durum olarak değerlendirmektedir.⁴¹

1.3.2. Hissî Mucizeler

"Kevni mucizeler" de denilen hissî mucizeler; gözle görülen ve duyu organlarıyla hissedilen mucizelerdir. Bu mucizeler, tabiat kanunlarını aşan ve Allah Teâlâ'nın müdahalesine işaret eden ilâhî fiillerdir. Bu tür mucizeler, peygamberlerin yaşadığı zaman ve mekânla sınırlıdır.⁴² Kur'an-ı Kerim'de peygamberlere ait pek çok hissî mucizeden haber verilmektedir. Hz. Musa'nın asasının yılanı dönüşmesi,⁴³ Hz. Salih'in deve mucizesi,⁴⁴ Hz. İsa'nın ölümleri diriltmesi, kuş şekline soktuğu çamuru canlandırması, âmâyı iyileştirmesi⁴⁵ bu tür mucizelere örnektir. Hz. Peygamber'e de aklî mucize olan Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra pek çok hissi mucize verildiği İslam tarihi kaynaklarında sabittir. Elmalılı'nın değindiği Fil Vak'ası, İsrâ ve Mi'rac, İnşikak-ı Kamer, Şerh-i Sadr gibi mucizeler bunlardan bir kaçıdır.

1.3.2.1. Fil Vak'ası

Fil Vak'ası'nın, Hz. Peygamber dünyaya gelmeden kısa bir süre önce meydana geldiği tarihi kaynaklar⁴⁶ ve Kur'an-ı Kerim ile sabittir. Zira bu olay Kur'an-ı Kerim'de bir sûreye isim olmuştur.⁴⁷ Bu sûrenin tefsiri bağlamında çok farklı yorumlar yapıldığı bilinmektedir. Bu olay, Elmalılı'nın da üzerinde çokça durduğu konulardan biri olmuştur.

Bu olayı geleneksel anlayışın dışında yorumlayan modern müfessirlerden bazı alıntılar yapan Elmalılı, olayın gerçekleştiği yılda çiçek veya kızamık mikrobunun görüldüğüne

³⁶ A'raf, 7/57.

³⁷ Hicr, 15/22.

³⁸ Ra'd, 13/3.

³⁹ Elmalılı, *Hak Dini*, 1/275; 4/72-75; 5/137-138, 224-225.

⁴⁰ A'raf, 7/157.

⁴¹ Elmalılı, *Hak Dini*, 4/159.

⁴² Sâbûnî, *Kitabül-Bidaye*, s. 90-91; Gölcük-Toprak, *Kelam*, s. 378; Bulut, *Mucize*, 30/351-352.

⁴³ A'raf, 7/107.

⁴⁴ A'raf, 7/73.

⁴⁵ Âl-i İmrân, 3/49.

⁴⁶ Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarihü't-Taberî*, Dâru't-Turas, Beyrut 1387, 2/105-155; İbnü'l Esir, Ebu'l Fida Ali b. Muhammed b. Abdülkerim el-Cezerî eş-Şeybanî, *İslâm Tarihi (el-Kamil fi't-Tarih)*, (Çev. Beşir Eryarsoy, Ahmet Ağrakça, Yunus Apaydın, Zülfikar Tüccar), Ocak Yayınları, İstanbul 2016, 1/401-405.

⁴⁷ Fil Sûresi, 105.

dair bir rivâyete⁴⁸ odaklananları eleştirmektedir. O, rivâyetin sadece bir kişiye dayandığını, onun da “öyle haber verildi ki” şeklinde zayıf bir yolla naklettiğini ifade etmektedir. Bu rivâyet üzerinden değerlendirme yapan Elmalılı’ya göre, Fil ordusu bu hastalıklardan dolayı yok olmamıştır. İddialara göre Üzerlik otu ve Ebu Cehil karpuzu gibi zehirli ağaçlar ilk kez o yıl görülmüşse de bu iki madde bir arada düşünüldüğünde, -şâyet doğruysa- bu hâdiselerin o olay olarak değil, mikropların sebep olduğu bir netice olarak değerlendirmek daha doğrudur.

İlgili rivâyete ihtiyatlı yaklaşan Elmalılı, taşın yağmasını bir olağanüstülük, bu taşların çiçek hastalığına sebep olmasını başka bir olağanüstülük olarak görülmesi halinde bu durumun içinden çıkılmaz bir hal alacağını ifade etmektedir. Sonuç olarak çiçek mikrobu te’vilinin bu rivâyete dayandığını ifade eden Elmalılı, bu rivâyetin hem nakil hem de dirâyet yönünden zayıf olduğunu belirtmektedir.⁴⁹

Elmalılı’ya göre, bu olağanüstü olayı, tabiat kanunlarına dönüştürme gayreti içerisine girmeden tabiat üzerinde hâkim bulunan Allah Teâla’nın ilâhî bir fiili olarak görmek gerekir. Bu olayda zikredilen kuşların ve taşların, çiçek veya kızamık mikrobu ile izah edilmesi doğru değildir. Yapılan bu izahlar, olayı tabii bir hale getirme ve mikrop vurgusu ile âyetin mânâsını daha ince bir mesaja dönüştürme gayretidir. Yapılan bu açıklama ve zorlama te’villerin kimseye bir faydası yoktur.

Muhammed Abduh(ö. 1323/1905)’un tefsir anlayışını çok ciddi bir şekilde tenkit eden Elmalılı, Fil Vak’ası bağlamında yaptığı açıklamaları aynı üslûpla eleştirmektedir. Elmalılı’ya göre, Hammer (ö. 1273/1876), yazmış olduğu tarih kitabında kısaca değindiği Fil Vak’ası’nı bazı kurnaz ifadelerle çiçek hastalığına bir ihtimal olarak görmüşken Abduh’un bu rivâyeti kesin ve sağlam olarak nakletmesi doğru değildir. Haberi vâhid derecesine bile ulaşmamış, dirâyet açısından zayıf olan “atılan taşların çiçek hastalığı mikrobu taşıdığı” rivâyetini bütün rivâyetlerin birleştiği nokta olarak nakletmesi doğru bir tavır değildir. Abduh, Fil Vak’asında gerçekleşen kuş gönderilmesi ve taş atılması hadisesini böyle “bir şey olmaz” düşüncesinden hareketle yapmıştır.⁵⁰

Elmalılı, Abduh’un kuşları önce sinek sonra mikrop, taşları da ayağına bulaşmış bir toz olarak izah etmesini de tenkit eder. Âyetteki taşların toz, sineğin kuş olarak adlandırılmayacağını söyleyen Elmalılı, “tayr” kelimesinden sinek değil, kuş mânâsının anlaşılması gerektiğini kaydeder. Bu gibi açıklamaların ve te’villerin bir anlamının olmadığını, farklı olmak için böyle bir çelişki yumağının içine girilmemesi gerektiğini söyler.

Abduh’tan yaptığı bir alıntıda; “Kuşların onlara çiçek veya kızamık hastalığı bulaştıracak şeyi göndermesi” şeklindeki ifade Elmalılı’ya göre, bir tefsirden çok, nass üzerine yapılan bir ziyadelihtir. Bunu destekleyecek aklî veya naklî bir delil bulunmamaktadır. Bu ifade, sanki çiçek hastalığını ortaya çıkarmak için Allah Teâla’nın bazı maddelere muhtaç olduğu gibi bir izlenim oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu durum Allah’ın yaratma fiillerinde

⁴⁸ “İkrime’den rivâyet edildi ki, kime bir taş isabet ettiyse onu çiçek hastası yaptı. Bu ortaya çıkan ilk çiçek hastalığıdır.” (Elmalılı, *Hak Dini*, 9/509.)

⁴⁹ Elmalılı, *Hak Dini*, 9/486-527.

⁵⁰ Muhammed Abduh, *Tefsiru Cüz’i ‘Amme*, 1341, s. 156-158; Muhammed Abduh, Muhammed Reşid Rıza, *Tefsir’ul-Menar*, (Çev. Ali Rıza Temel, Halil Çelik), Ekin Yayınları, İstanbul 2014, 14/456- 457.

bir şeye muhtaç olduğu izlenimini verdiği için Fîl sûresinin tahrifi anlamına da gelmektedir. Abduh'un ortaya attığı; "Bu olay, te'vilsiz kabul edilmeyecek hususlardandır" ifadeleri, fitne çıkarmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Abduh'un fillerin gözle görülmeyen mikroplarla helâkını daha büyük bir olay olarak aktarması doğru değildir. Klasik anlayışa uygun olarak aktarılan helâk olayı daha zâhir ve daha şaşırtıcıdır.⁵¹

Elmalılı'ya göre, Fil Vak'ası Hz. Peygamber'in doğumuna hazırlık amacıyla meydana gelmiş ilâhî bir yardımı ifade eden ilâhî bir fiildir. Ona göre, bu hadise Fil Ashabı için ne kadar korkunç bir azap veya hikmet olmuşsa, Mekke halkı için de büyük bir ibret ve Allah'ın kudret alâmeti olmuştur. Bu olay Mekkelileri korumak veya Kâbe'ye olan ilâhî hürmetten değil, Kâbe'yi temizlemek, tevhibi yükseltmek için dünyaya gelmek üzere olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'in doğumuna hazırlık ve ilâhî bir yardımdır. Buna delil olarak Elmalılı, sûrenin başındaki âyette yer alan "Rabbimiz" ibaresinin yerine, "Rabbin"⁵² ibaresinin kullanıldığını hatırlatır ve bu sûrenin Hz. Peygamber'e ikram, müminlere müjde, Kureyş kâfirlerine korkutma ve imtihan olduğunu belirtir.⁵³

Fil Vak'ası'nı Elmalılı'nın savunduğu "klasik" anlayış ile Abduh'un savunduğu "çiçek ve kızamık hastalığı" şeklindeki anlayışa kısaca değinmenin konunun anlaşılmasına katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Klasik anlayışa göre, 570 yılında Kabe'yi yıkmak için Mekke'ye doğru yola koyulan Habeş valisi Ebrehe ve 60 bin kişilik ordusu Mekke yakınlarında bir vadide Ebabil kuşlarının attığı taşlarla helak oldu. Ordunun küçük bir kısmı ise Ebrehe ile beraber Yemen'e döndü ve Ebrehe yakalandığı hastalıktan dolayı Yemen'de öldü. Klasik kaynaklarda olay bu şekilde aktarılırken Allah'ın Kabe'yi korumak için Ebrehe ordusunu Ebabil kuşlarıyla helak etmesi bir mucize olarak kabul edilmiştir.⁵⁴

Olayı "çiçek ve kızamık hastalığı" ile te'vil eden anlayışa göre ise, bu olayda toplu bir helak söz konusu değildir. Ebrehe ve ordusu salgın bir hastalık (humma, çiçek hastalığı, tifüs) neticesinde yok olmuştur. Bunun delili de İkrime'den gelen şu rivayettir: "Kime bir taş isabet ettiyse onu çiçek hastası yaptı. Bu ortaya çıkan ilk çiçek hastalığıdır."⁵⁵

Bu iki farklı yoruma bakılacak olursa, ordunun çiçek veya kızamık hastalığı ile değil, kuşların attığı taşlar neticesinde helak olduğu görüşü daha doğrudur. Zira Abduh'un mütevatir olarak nitelendirdiği İkrime rivayetinin, isnadlı tarikinin bulunmaması, kaynakların⁵⁶

⁵¹ Elmalılı, *Hak Dini*, 9/486-527; Şehmus Demir, *Kur'an'ın Yeniden Yorumlanması*, İnsan Yayınları, İstanbul 2005, s. 90-91.

⁵² Kureyş, 106/1.

⁵³ Elmalılı, *Hak Dini*, 9/495-496.

⁵⁴ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, 2/105-155; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahâkâmî'l-Kur'ân*, Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, (2. Baskı) Kahire 1384/ 1964, 20/187-200; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü'-Tefâsîr*, Darü's-Sâbûnî, (1. Baskı) Kahire 1417/1997, 3/579.

⁵⁵ Abduh, *Tefsiru Cüz'i 'Amme*, s. 156-158; Abduh, *Tefsir'ul-Menar*, 14/456- 457; Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı, İşaret Yayınları*, (9. Baskı) İstanbul 2015, s. 1474-1475.

⁵⁶ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *El-Keşşâf 'an Haqâ'iki Ğavâmi'zî't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl'*, Darü'l-Kitab'il-Arabiyye, (3. Baskı), Beyrut 1407/1947, 4/799; Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'î'l-Meşânî*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, (1. Baskı), Beyrut 1415, 15/467.

bu rivayeti kısaca nakledip üzerinde durmamaları, Elmalılı'nın rivayeti munkatı ve zayıf olarak değerlendirmesi bu rivayetin İslam âlimleri tarafından ciddiye alınmadığını göstermektedir. Rivayet doğru kabul edilse bile kanaatimizce, ordunun bir kısmının çiçek hastalığına yakalanması helâk olayından sonra olmuştur. Zira toplu ölümlerin olduğu savaşlar ve doğal afetlerde cesetlerin uzun süre defnedilmemesi durumunda salgın hastalıkların ortaya çıkması tabiidir. Helâk olayından sonra ordunun kalan kısmının yaralılarla ilgilenmesi, cesetlerin geç defnedilmesi ve yolculuk için hazırlığın uzun sürmesinden dolayı salgın hastalığın ortaya çıkması ihtimal dahilindedir.

Bunun yanı sıra dönemin Arapları bu olayı ilahî bir helak olarak gördüklerinden Allah, Fil suresi ile olayı hatırlatarak onları korkutmak, takındıkları inattan vaz geçirmek ve müminlere işkence yapmalarına engel olmak istemiştir. Nitekim Kur'an'da geçen diğer peygamber kıssalarında da helâk olayları Allah'ın müdahalesi şeklinde anlatılmış ve bununla kavimler korkutulmuş imana davet edilmiştir. Bunun aksine salgın hastalıkları bilen ve buna aşına olan müşrikleri korkutmak için çiçek ve kızamık hastalığının öne sürülmesi, Kur'an'ın üslûbuna aykırıdır.

Yine Elmalılı ve bazı müfessirlerin⁵⁷ bu olayı herhangi bir rivâyete dayandırmadan Hz. Peygamber'in mucizesi olarak değerlendirmeleri, ilmî değil, Hz. Peygamber'i yüceltme arzusunun ifadesidir. Ayrıca bunun Hz. Peygamber'in bir mucizesi olarak değerlendirilmesi, İslam âlimleri tarafından ortaya konulan mucizenin bazı şartlarına⁵⁸ aykırıdır.

1.3.2.2. İsrâ ve Mi'rac

İsrâ ve Mi'rac mucizeleri Hz. Peygamber'in önemli mucizelerindendir. İsrâ ve Mi'rac mucizelerinin vuku bulduğu tarihi kaynaklar⁵⁹ ile sabit olmakla beraber İsrâ Mucizesi⁶⁰ ayrıca Kur'an-ı Kerim'de kayıt altına alınmıştır. İsrâ ve Mi'rac mucizeleri ilk asırdan günümüze kadar tartışılmış ve bu tartışma hâlâ güncelliğini korumaktadır. Bu tartışmanın alanına giren noktaları şöyle sıralamak mümkündür: Olayın gerçekleştiği tarih, olayın kaç defa meydana geldiği, beden ile mi ruh ile mi ya da hem beden hem ruh ile mi gerçekleştiği, Hz. Peygamber'in Allah'ı görüp görmediği ve bu konudaki rivâyetlerin çeşitliliği.

İsrâ ve Mi'rac olaylarını İslâm âlimleri şu âyet bağlamında değerlendirmişlerdir: "Kulu Muhammed'i geceleyin, Mescid-i Harâm'dan kendisine bazı âyetlerimizi göstermek için etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Şüphesiz ki her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla gören O'dur."⁶¹ Mealen verdiğimiz bu âyetin tefsiri bağlamında klasik İslâm anlayışını benimseyen Elmalılı, bu konuda da klasik kaynaklarda nakledilen İsrâ ve Mi'rac olaylarını⁶² aynen aktardıktan sonra tartışılan konularına değinerek fikirlerini beyan etmektedir. Ona göre, İsrâ; gerek yaya, gerek atlı olsun gece yürüyüşü demektir. Mescid-i Harâm; Ka'be'yi kuşatan ve Harem-i Şerif denilen camidir. Mescid-i Aksâ ise; Kudüs'deki Beytü'l Makdis'tir. Elmalılı, Mescid-i Harâm konusunda

⁵⁷ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, 20/1; Sâbûnî, *Safvetü'-Tefâsîr*, 3/579.

⁵⁸ Seyyid Şerîf Cürçânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, 8/223-230.

⁵⁹ İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi*, 2/37-42.

⁶⁰ İsrâ, 17/1.

⁶¹ İsrâ, 17/1.

⁶² Taberî, *Tefsir*, 17/329-352.

fikir birliği olduğunu, Mescid-i Aksâ konusunda ise ihtilaf bulunduğunu ifade ederek, Mescid-i Aksâ'nın Filistin'de bulunan Beytül-Makdis olduğuna şu iki hadisi delil olarak sunmaktadır: "Burak'a bindim, Beytül Makdis'e vardım"⁶³; "Allah Arış ile Fırat arasını mübarek (berketli) kılmış ve özellikle Filistin'i mübarek kılmıştır."⁶⁴

Bu iki hadise dayanarak Mescid-i Aksâ'nın Filistin'de olduğunu ifade eden Elmalılı, İsrâ ve Mi'rac hâdiselerini birer mucize olarak değerlendirirken, bu hâdiseleri benzerleri ile düşünme çabasına girmenin doğru olmadığını söylemekte, bazı tefsircilerin gök cisimlerinin hızından yola çıkarak İsrâ ve Mi'rac olayını bilimsel bir temele oturtturarak akla yaklaştırmaya çalışmalarını eleştirmektedir. Böyle bir mucizenin doğal yollardan izah edilmesini kabul etmeyen Elmalılı, bu ve benzeri hâdiselerin ancak müşahede veya haber ile bilinebileceğini söylemekte ve İsrâ mucizesinin meydana gelmesinin mümkün olduğunu "burak" kelimesinden yola çıkarak izah etmektedir. "Burak" kelimesinin berk (yıldırım) kelimesinden türediğini söyleyen Elmalılı, Hz. Peygamber'in Burak hadisinden⁶⁵ yola çıkarak İsrâ olayının şimşek hızıyla gerçekleştiği yönünde bir çıkarımda bulunmanın ve onun üzerinde bulunan kişiyi sarsmayacak şekilde bir huzur ve sukûnet ile mesafeyi kat ettiğini düşünmenin mümkün olduğunu; ancak bunları sadece noksan akıldan tam akla yaklaştıracak durumlar olduğunu söylemektedir.⁶⁶

Elmalılı, mucizelerin bilimsel bir temele oturtularak, akla yaklaştırılmaya çalışılmasını eleştirirken, "burak" kelimesinden ve Hz. Peygamber'in hadisinden yola çıkarak İsrâ hâdisesini şimşek ve elektrik hızıyla açıklaması bir çelişkidir. Elmalılı'nın bu çelişkilere düşmesinin sebebi; geleneksel İslam anlayışından ayrılmak istememesinin yanı sıra modern tartışmalardan haberdar olmasıdır.

Hz. Peygamber'in hem beden hem ruh ile Mi'rac'a çıktığını, İsrâ'nın Burak ile yapıldığını, ondan sonrası için de Mi'rac'ın -asansör- kurulduğunu kabul eden Elmalılı, bazılarının Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksâ'ya beden ile ondan sonrasına ruh ile çıktığını iddia ettiklerini söylemekte, bazılarının ise bu konuda şöyle açıklamalar yaptığını naklederek eleştirilerini sıralamaktadır:

"Ruhun iki cesedi vardır. Biri, gayb âleminden gizli bir cesettir ki, onda unsurların bir etkisi yoktur. Biri de görülen âlemde yoğun bir cesettir ki, unsurlardan meydana getirilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) göğe çıkarken cesedi, madde elementlerinden hepsini kendi küresinde bıraktı ve ancak latif cesedi ile kaldı ve Yüce Allah'ın dilediği yere kadar onunla çıktı. Sonra da o bıraktığı cesede geri döndü. Bu ifade, Mi'rac meselesinde rûhânî tabirinin sadece düşünce ile olan bir yükselme demek olmadığını anlatmakla beraber, Mi'rac'ı, sofilerin ruhun tamamen cesetten soyulması diye ifade ettikleri olay mahiyetinde gösteriyor demektir. Halbuki ruhun bedenden tamamen sıyrılması ümmetin fertlerinden nice adamlarda bile defalarca olduğu nakledile gelmiştir. Ve elbette Hz. Peygamber'in Mi'rac'ının ruhun bedenden sıyrılmasından çok yüksek ilâhî bir mucize olduğunda şüphe edilmemesi gerekir."⁶⁷

⁶³ Taberî, *Tefsir*, 17/344.

⁶⁴ Ebu Hayyân, *Bahru'l Muhit fi't-Tefsir*, Dâru'l Fikr, Beyrut 1420, 7/10.

⁶⁵ Taberî, *Tefsir*, 17/329-352.

⁶⁶ Elmalılı, *Hak Dini*, 5/304-314.

⁶⁷ Elmalılı, *Hak Dini*, 5/315.

Bu düşüncenin yanı sıra İsrâ sûresinin 60. âyetinde geçen rüya (gösterme) tabirinden hareketle Mi'rac'ın rüyada meydana geldiğini söyleyenlerin olduğunu ifade eden Elmalılı, bu görüşü de kabul etmemektedir. Ona göre, rüyada böyle bir olayın gerçekleşmesi, herkesin başına gelebilecek bir durumdur. Rüyada gerçekleşmiş olsaydı bu durum kimsenin tepkisini çekmezdi. Âyette bu rüyanın bir imtihan vesilesi sayılması, rüyanın bir fitne ve imtihan aracı olamayacağı gerçeğinden hareketle onun rüya olarak yorumlanmasının doğru olmadığını göstermektedir.⁶⁸

Elmalılı, Necm sûresinin 53/7-18. âyetlerinin tam mânâsıyla Mi'rac'tan bahsettiğini savunmaktadır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in Allah'ı görüp görmediği konusundaki rivâyetlere ve tartışmalara yer veren Elmalılı, âyetlerin zâhirinden Allah'ı görmenin mümkün olmadığını söylese de, "(Peygamberin) gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı"⁶⁹ mealindeki âyetini, Hz. Peygamber'in son derece dikkatli ve sıhhatli bir şekilde Allah'ı tesbih edip onu müşahade ettiğini ifade etmektedir.⁷⁰ Âyetlerin zâhiri ile klasik Ehl-i Sünnet düşüncesi arasında kalan Elmalılı'nın bu noktada bir kafa karışıklığı içerisinde olduğu hissedilmektedir.

Elmalılı, Fahrettin Râzî (ö. 606/1210)'nin mutalaâsına yer vermekte ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in getirmiş olduğu mucizelerin diğer peygamberlerin mucizelerinden daha hayret verici olduğunu söylemektedir. Hz. İsa'nın ve Hz. Musa'nın mucizelerini klasik anlayış çerçevesinde izah eden Elmalılı, Hz. Salih'in mucizesini ilginç bulur ve onun taştan deve çıkarma mucizesi ile Hz. Peygamber'in Mi'rac mucizesini karşılaştırır. Hz. Peygamber'in daha üstün bir mucize getirdiğini, bunun da semâvî bir cisimde yaptığı tasarruf olduğunu ifade eder. Müşriklerin göğe kimsenin ulaşamayacağı, onun yarılmasının ve kapanmasının mümkün olmadığı iddialarına cevaben verilen bu mucizenin daha ilginç olduğunu söyler.⁷¹

1.3.2.3. İnşikak-ı Kamer

İnşikak-ı Kamer mucizesi Hz. Peygamber'in bir diğer hissî mucizelerindedir. Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim dışındaki mucizelerini kabul etmeyenlerin yanında, bazıları da klasik kaynaklarda meydana geldiği kabul edilen İnşikak-ı Kamer mucizesinin geçmişte değil, gelecekte meydana geleceğini iddia etmektedirler. Ancak bu mucizenin meydana geldiğini kabul edenlerin de etmeyenlerin de başvurduğu âyetin aynı olduğu görülmektedir: "Kıyamet saati yaklaştı, Ay yarıldı."⁷²

Elmalılı, İnşikak-ı Kamer mucizesinin Hz. Peygamber'in en parlak mucizelerinden biri olarak değerlendirmektedir. O, sahabe, tabiîn ve sonraki müfessirlerin tamamının bu mucizeyi kabul ettiğini, pek çok sahabe kanalıyla bu mucizenin mutevâtir derecesinde nakledildiğini ve bu konuda icmâ olduğunu kaydetmektedir. Konuyla ilgili hadis ve siyer kaynaklarından pek çok nakiller yapan Elmalılı, bunun gelecekte değil, geçmişte meydana gelmiş bir mucize olduğunu belirtir. Bu mucizenin iki defa meydana geldiğini söyleyenlere, bu mucizenin bir defa; ancak iki kere aynı anda meydana geldiğini savunur. Bu olayın bir mu-

⁶⁸ Elmalılı, *Hak Dini*, 5/346.

⁶⁹ Necm, 63/17.

⁷⁰ Elmalılı, *Hak Dini*, 7/319-334.

⁷¹ Elmalılı, *Hak Dini*, 7/383.

⁷² Kamer, 54/1.

cize değil, insanların bakışlarında meydana gelmiş bir sihir olduğunu söyleyenlere, peygamberlik makâmını böyle bir aldatma ve gerçeğe uymayan durumlardan uzak tutmak gerektiğini belirtir.

Mazinin, muzari mânâsına kullanıldığı âyetlerin, Kur'an'da pek çok örneği olduğu bilinmektedir. Elmalılı, "Kıyamet saati yaklaştı, Ay yarıldı" mealindeki âyetinde böyle bir durumun söz konusu olmadığını, yapanların da zorlama bir te'vil geliştirdiklerini dile getirir. Ona göre, mazi formunda "ikiye ayrıldı" ifadesini gelecek formda "ikiye ayrılacak" şeklinde yorumlamanın kimseye faydası olmayacaktır. Ay'ın yarılmasının mümkün olmadığını söyleyen filozoflara, bu olayın mümkün olduğunu, geçmişte meydana geldiğini kabul etmeyenlerin gelecekte de kabul etmeyeceklerini söyler. Bugünkü fen biliminin Ay'ın yarılabilme imkânını inkâr etmediğini, sadece bunu uygulayacak kuvvetin tayininde sıkıntı yaşandığını dile getirir. Mümin birinin ise bunun kudretini Allah'a izafe etmede hiçbir tereddüt yaşamayacağını belirtir.

Elmalılı'ya göre, Hasan-ı Basrî'nin (ö. 110/728) ve Osman b. Ata'nın Ay'ın yarılmasının kıyamette meydana geleceğini söylemeleri, geçmişte bu olayın vuku bulduğunu inkâr ettikleri şeklinde anlaşılmış, halbuki onlar âyette açık ve haberde meşhur olan mazideki ayın yarılma hadisesini inkâr etmemişler; bilakis, âyetin işaret ettiği farklı bir mânâyı açıklamışlardır.⁷³

1.3.2.4. Şerh-i Sadr

Hz. Peygamber'in göğsünün yarılıp-yarılmadığı, ne zaman veya nerede yarıldığı, bu yarılmanın maddi mi manevi mi olduğu İslâm âlimleri tarafından çokça tartışılmıştır.⁷⁴ Tarihî kaynaklar da bu olayın meydana geldiğini haber vermektedir.⁷⁵ Elmalılı, "Biz senin için göğsünü açmadık mı?"⁷⁶ mealindeki âyeti bağlamında Şerh-i Sadr ile ilgili değerlendirmeler yaparak bu konudaki düşüncesini ifade etmektedir.

Elmalılı'ya göre, bu konuda iki görüş ileri sürülmüştür. Birinci görüş; ihtilafı olmakla beraber, haberlerde geldiği üzere çocukluğunda veya peygamberliği sırasında ya da İsrâ gecesinde cismanî olarak Hz. Peygamber'in kalbi çıkarılıp yıkanmış, iman ve hikmetle doldurularak yerine konulmuştur. Maddi kalp yıkanmasının iman, ilim, hikmet, şefkat gibi manevi şeylerle ilgi ve münasebeti bulunduğu inanmayanlar ise bu konudaki rivâyetleri mantıklı bulmayarak reddetmişlerdir. Bunun yanında bu ameliyatın esasen mümkün olduğunu ve maddi temizliğin manevi temizlik ile münasebetinin olduğunu düşünenler, bunu kabul etmişlerse de muradın bu olduğunda ısrar etmemişlerdir.

Elmalılı'ya göre, peygamberlikten önce vuku bulan ve peygamberliğin habercisi olan olağanüstü olaylar ve kerâmetler -inkâr edilemezse de- sûrelerin tertibine göre buradaki göğsün yarılması hâdisesi peygamberlikten önce veya peygamberlik sırasında meydana gelmemiştir. Bu hâdisi Duhâ sûresinin inmesiyle veya daha sonra meydana geldiği açıktır. İsrâ

⁷³ Elmalılı, *Hak Dini*, 7/364-378.

⁷⁴ Kadı İ'yaz, Ebu'l-Fadl Musa, *eş-Şifa bi Te'rifi Hukuki'l-Mustafa*, Tahk. Huseyin Abdulhamid Ni'li, 1415/1995, 2/106-116.

⁷⁵ İbn İshak, Muhammed b. Yesar, *Sîretü İbn İshak*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1398/1978, s. 50-51.

⁷⁶ İnşirâh, 94/1.

gecesi ile Duhâ sûresinin inişi arasındaki zamanın bilinmediğini söyleyen Elmalılı, değerlendirmesini şöyle yapmaktadır:

“Ve’-d-Duhâ’daki ‘gece’den murat İsrâ gecesi olduğuna dair de bir rivâyet bulunduğu için bunların Mi’rac ile ilgili olduğunu kabul etmek gerekir. Bunda ise, cismani yardımın ihtilâflı olduğu, ruhanî yarmada ise ittifak edildiği için, hangisi olursa olsun ‘göğsü yarmak’tan asıl murat, gaye olan son mânâ olmalıdır. O da iman ve hikmet ile hakikatın açılmasıdır ki, cisimler onun için çalışır ve ona feda edilir. Hakikatte bir elem olan cismânî ameliyatlar onun için bir vesilesi olması itibariyle kolaylıkla aşılabilir.”⁷⁷

Elmalılı’ya göre, ikinci görüş ise ihtilafsızdır. “Şerhi Sadr”dan maksat; neticesi itibarıyla marifet ve itaattir. İnsanlar ve cinlerle uğraşmanın Hz. Peygamber’e zor geldiğini ve göğsünü daralttığını söyleyen Elmalılı, Allah’ın ona gösterdiği âyetler ile bütün zorlukların üstesinden geldiğini, yüklenmiş olduğu her şeyin gözünde küçüldüğünü ifade etmektedir. Bunun yanı sıra “Şerhi Sadr”ın aslında dünyanın değersizliğini ve ahiretin değerini bilmekten ibaret olduğunu ve buna benzer başka bir âyetin En’am sûresinde bulunduğunu zikreder: ⁷⁸ “Allah her kimi hidâyete erdirmek isterse onun göğsünü İslâm’a açar. Her kimi de sapıklığa düşürmek isterse onun da kalbini daraltıp sıkıştırır.”⁷⁹

Elmalılı, bu meşhur mucizelerin yanında bazı hadisleri zikrederek Hz. Peygamber’in başka mucizelerinden de bahsetmektedir. O, Hz. Peygamber’in daha önce hutbe okuduğu kütüğün yanından ayrılıp, minberde hutbe okuması esnasında, kütüğün deve yavrusu iniltisine benzer bir sesle ağlamasını ve Hz. Peygamber’in elini kütüğün üzerine koymasından sonra sesin kesilmesini;⁸⁰ savaşlarda ve diğer zamanlarda yaralananlara Hz. Peygamber’in okuyup dokunmasıyla onların şifa bulmasını birer mucize olarak değerlendirmektedir.⁸¹

1.3.3. Haberî Mucizeler

Haberî mucize; peygamberlerin Allah’tan gelen vahye dayanarak geçmişe ve geleceğe dair verdikleri gaybî haberlere denir.⁸² Kur’an-ı Kerim’de peygamberlerin isyankâr toplumların başlarına geleceğini önceden bildikleri felâketlerin aynen vuku bulması, Hz. İsa’nın muhataplarının evlerinde ne yiyip ne biriktirdiklerini haber vermesi⁸³ haberî mucizelere örnek verilebilir.

Elmalılı’ya göre gayb; duygu ve ilimde veya varlık âleminde hazır olmayan demektir. Ancak pek çok şey varlık âleminde ve görünen âlemde hazır olduğu halde birbirine göre gayb olabilmektedir. Bir kimsenin kalbindeki kendisine göre hazır olduğu halde, başkasına göre gayb olması bu tür bir gaybe örnek verilebilir. Fakat bu gayb mutlak bir gayb değil, bağıntılı bir gaybtır. Ancak Allah, henüz varlık âlemine gelmeyen, işaret ve izleri bulunma-

⁷⁷ Elmalılı, *Hak Dini*, 9/316-317.

⁷⁸ Elmalılı, *Hak Dini*, 9/318.

⁷⁹ En’am, 6/125.

⁸⁰ Elmalılı, *Hak Dini*, 8/56-57.

⁸¹ Elmalılı, *Hak Dini*, 10/180.

⁸² Sâbûnî, *Kitabü'l-Bidaye*, s. 90-91.

⁸³ Âl-i İmrân, 3/49.

yan ve bazılarına göre gayb olan şeyleri bildiği gibi, henüz vücuda gelmemiş olanları bilmektedir. Allah'a göre gayb söz konusu değildir. Onun mutlak gaybını ne insan ne cin ne melek ne de bir başka varlık yakînen bilemez. "Ancak elçileri içinde seçip dilediği bir elçi hariç."⁸⁴ Dilerse ona gaybından bazı şeyleri açıkça bildirir. Bildirilen bu gayb; nübüvvetin temel ilkeleri ve delilleri olan mucizeler, yükümlülükler ve temel hükümlerdir. Bu durumda da elçinin gaybı bildiği iddia edilemez, zira ancak kendisine bildirildiği kadarını bilebilir. Bildirilen bu gaybî bilgilere herhangi bir şeyin karıştırılmaması için Allah, "O elçinin önünden ve arkasından, her tarafından gözetecek bir takım gözetleyici melekler dizer."⁸⁵ Bu koruma altında Allah kelamı gizli bir noktası kalmaksızın elçiye açık bir biçimde cinler ve şeytanlardan korunmuş olarak ulaşır. Ancak kulak hırsızlığı türünden bir şey çalmak ve bununla kâhinlik yapmak için sokulmaya çalışan cin ve şeytanlara, yakacak bir alev, apaçık kıvılcım ve delip geçen parlak ışık ile taşlanıp uzaklaştırılmaları Hz. Peygamber'e mahsus şihâb (parlak alev) mucizesinin tesiridir.⁸⁶ Gaybı ve peygamberlere gaybî bilgilerin nasıl ve ne derece sağlam ulaştığını bu şekilde açıklayan Elmalılı, bazı âyetleri izah sadedinde gayb haberlerine değinmekte ve bu haberleri Hz. Peygamber'in mucizeleri olarak kaydetmektedir.

1.3.3.1. Rûmların Zaferinin Haber Verilmesi

Miladi 612 yılında dünyanın en büyük iki devleti olan Roma ve İran arasında kanlı bir savaş meydana geldi ve bu savaş Rûmların ağır yenilgisiyle sonuçlandı. Rûmların bu yenilgisi Mekke'ye ulaştığında müşrikler sevinmiş ve Müslümanlara karşı onların yenilgisinden duydukları sevinci açığa vurmuşlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in bir mucizesi olmak üzere Rûm sûresinin ilk âyetleri nazil oldu.⁸⁷ Elmalılı, böyle bir çöküş içinde Romalıların birkaç yıl zarfında canlanıp yeniden galip geleceklerine kesin hüküm vermenin mümkün olmadığı, hatta ihtimal dahilinde bile olmadığı bir dönemde Hz. Peygamber'in bunu haber vermesini diğer müfessirler⁸⁸ gibi gaybî bir mucize olarak görmektedir.⁸⁹

Hz. Peygamber'in bu müjdesinden sonra Hz. Ebubekir'in müşriklerle bahse girdiğini nakleden Elmalılı, Rûmların İranlılara galip geldiği günün Bedir gününe denk geldiğini ve Allah'ın âyette sadece Rûmların galibiyetini değil, müminlerin zaferini de bildirdiğini ifade etmektedir. Ona göre, peygamberliğin yedinci yılı Kur'an, bu haberi verirken açıkça dokuz yıl demeyip "birkaç yıl" diye bir çeşit kapalılıkla ifade etmesinde olaya uygunluk açısından derin ve kapsamlı bir belağat ve geniş bir anlam söz konusudur. Çünkü "birkaç yıl" demekle hem galibiyet süresi olan üç yıla, hem de kesin galibiyet süresi olan dokuz yıla uygun düşebilecek bir işaret vermiş bulunuyor. Bunlardan birisi açıkça ifade edilseydi olayın bütün safhaları gösterilmiş olmaz, dolayısıyla kapsamlı i'caz tarzı bulunmazdı. Âyetteki bu açıklamadan asıl maksat; Rûmların galibiyetinden ziyâde, müminlerin ilâhî yardım ile sevinecekleri günün tarihini tesbit etmek olduğuna işaret edilmiştir. Zira "birkaç" yıl ifadesi âyette kapalı

⁸⁴ Cin, 72/27.

⁸⁵ Cin, 72/27.

⁸⁶ Elmalılı, *Hak Dini*, 8/426-428.

⁸⁷ Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer b. Kesîr b. el-Kaysî el-Kureysî İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'ani'l-Azîm*, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye (1. Baskı) Beyrut 1419, 6/267-274

⁸⁸ Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabî, (1. Baskı) Beyrut 1418, 4/201; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabî, Beyrut 1431, 7/49; Sâbûnî, *Safvetü'-Tefâsîr*, 2/434.

⁸⁹ Elmalılı, *Hak Dini*, 6/259-260.

olduğu halde, “o gün” ifadesi açıktır. Bu yönüyle âyetin sevinç gününü (Bedir gününü) gösteren mucizesi, Rûmların galibiyetini haber veren mucizesinden daha şanlıdır.⁹⁰

Elmalılı’ya göre, burada iki vaat söz konusudur: Birincisi; Rûmların mağlubiyetten sonra zafer kazanacakları, ikincisi; müminlerin Allah’ın yardımı ile sevinecekleridir. Zira bu iki vaat çok geçmeden gerçekleşti. Rûmlar zafer kazandı, Hz. Ebubekir bahsi kazanarak sevinirken, müminler Bedir galibiyeti ile sevindi. Böylece bu haber Hz. Muhammed (s.a.v.)’in peygamberliğini ispat eden ilâhî bir mucize oldu. Bu mucizenin verdiği haberle pek çok insanın kısa sürede Müslüman olması ise müminler için bir başka sevinç vesilesi oldu.

Elmalılı’ya göre; âyette geçen “Önünde de sonunda da emir Allah’ındır”⁹¹ ifadesi Rûmların İranlılara galip geldikten sonra ilerde Müslümanlara yenileceklerine de işaret vardır. Nitekim baştaki “ğulibet” malum, “seyeğlibûne” meçhul sigasıyla okunduğunda Ebu Said el-Hudrî ve diğerlerinden rivâyet edilen şâz rivâyete göre: “Rûmlar galib geldi, fakat, onlar bu galibiyetlerinden sonra ilerde mağlup olacaklar” diye doğrudan doğruya bu mana ifade edilmiştir. Bu ise öncekilere göre daha uzak bir geleceği ifade etmesi bakımından daha önemli bir mucizedir. Zira Rûm ordularının Hz. Ebubekir’in halifeliği zamanından itibaren İslam orduları karşısında yenilmeye başlayarak daha sonraki dönemlerde Şam ve İstanbul’un fethine kadar devam etmesi, bu mucizenin tam olarak gerçekleştiğini göstermektedir.⁹²

1.3.3.2. Kur’an’ın Korunması

Elmalılı, Kur’an’ın Allah tarafından korunduğunu ifade eden; “Hiç şüphe yok ki, Kur’an’ı biz indirdik, elbette onu yine biz koruyacağız”⁹³ mealindeki âyeti gayb haberlerine dair bir mucize olarak değerlendirmekte ve Kur’an’ın Allah tarafından korunmasının niteliğine dair öne çıkan düşünceleri şöyle sıralamaktadır:

a. Kur’an’ın muhafaza altına alınması; onun, insanların sözünden ayrı bir mucize kılinarak artırma ve eksiltmeden insanların aciz bırakılmasıdır. Çünkü Kur’an’a bir ilavenin yapılması veya Kur’an’ın eksiltilmesi, onun nazmını değiştireceğinden bütün akıl sahipleri onun Kur’an olmadığının farkına varırlar.

b. Kur’an’ın muhafaza altına alınması; Allah’ın hiç kimseye Kur’an ile sözlü mücadele edecek kuvveti vermemesidir.

c. Kur’an’ın muhafaza altına alınması; kıyamete kadar onu okutacak ve neşrecek bir topluluğu görevlendirmesi ile halkın onu bozmasının engellenmesidir.

d. Kur’an’ın muhafaza altına alınması; Kur’an’ı değiştirmeye kalkışan kişi veya kişilere bütün âlemin karşı çıkmasıdır.⁹⁴

Kur’an’ın Allah tarafından korunmasının hiçbir kitaba nasip olmadığını ifade eden Elmalılı, dinsizlerin, Yahudilerin ve Hristiyanların Kur’an’ı değiştirmek ve bozmak üzere pek çok arzu ve hırslarının bulunmasına rağmen, bu kitabın tahriften korunmuş olarak var

⁹⁰ Elmalılı, *Hak Dini*, 6/261-263.

⁹¹ Rûm, 30/4.

⁹² Elmalılı, *Hak Dini*, 6/264.

⁹³ Hicr, 15/9.

⁹⁴ Elmalılı, *Hak Dini*, 5/214-215.

olmasını en büyük mucize olarak görmektedir. Ona göre, on dört asır önce ve özellikle Müslümanların zayıf olduğu Mekke döneminde böyle bir müjdenin verilmesine bugün bütün kâinatın şahitlik etmesi onun gaybî bir mucize olduğunu göstermektedir. Hicr sûresi 9. âyet olmasaydı bile, bu kadar zaman geçmesine rağmen Kur'an'da hiçbir değişiklik meydana gelmeden muhafaza edilmesi başlı başına büyük bir fiili mucizedir. Âyet ile bunun başlangıçtan itibaren açık olarak ifade edilmesi ve pekiştirilerek anlatılmış olması, onun inkârı mümkün olmayan ilmî bir mucize olduğunu göstermektedir.⁹⁵

Bu mucizenin yanı sıra Elmalılı, bazı âyet ve hadisleri izah sadedinde gayb haberlerine değinmekte ve bu haberleri Hz. Peygamber'in mucizeleri olarak kaydetmektedir. Kur'an'ın Hz. Peygamber tarafından unutulmamasının,⁹⁶ Kur'an'ın diliyle haber verilmesini geleceğe dair bir gayb mucizesi olarak görmektedir. Hatib b. Ebi Beltea'nın gizli kalması gereken bilgileri mektup ile bir kadın vasıtasıyla Mekkeli müşriklere bildirmek istemesinin, Hz. Peygamber'e bildirilmesini açık bir mucize olarak zikretmektedir.⁹⁷ Yine Hendek savaşına hazırlık aşamasında ashabın kıramadığı bir taşı Hz. Peygamber'in taştan kopan parçalardan sonra, İran'ın, Bizans'ın ve Yemen'in başkentlerinin Müslümanlar tarafından fethe dilediğini müjdelemesini geleceğe dair bir mucize olarak değerlendirmektedir.⁹⁸

Elmalılı; "Biz onlara hem ufuklarda hem kendi nefislerinde delilerimizi göstereceğiz."⁹⁹ mealindeki âyeti geleceğe dair bir mucize olarak görmekte, bu âyetin İslam'ın ileride dünyanın her tarafına yayılacağını kesin bir dil ile haber verdiğini ifade etmektedir. Ona göre, bu âyet Mekke'de nazil olmasına rağmen, Allah'ın Hz. Peygamber ve halifelere nasip ettiği fetihler ve İslam'ın doğu ve batıya yayılmasındaki olağanüstülük onun ne kadar büyük bir mucize olduğunu göstermektedir.¹⁰⁰

Sonuç

Elmalılı'nın tefsirinde, üzerinde en fazla durduğu konulardan biri Hz. Peygamber'dir. O, Hz. Peygamber'i yüceltmeci bir tarzda ele almış, onun bütün peygamberlerin en büyüğü, en mükemmeli, ilk yaratılan ve son gönderilen peygamber olduğuna inanmıştır. Onun insanlara, cinlere ve meleklerle gönderilen peygamber olduğunu savunmuştur. Bu yüzden tefsirinde ilgili-ilgisiz pek çok âyet bağlamında Hz. Peygamber'i bolca işlediği görülmüştür. Hz. Peygamber ile ilgili âyetleri işlerken klasik hadis, siyer, tarih, tefsir, felsefe, kalam kaynaklarından yararlanmış ve çoğu zaman bilgileri aynen aktarmayı tercih etmiş, bazen de özgün fikirlerine yer vermeyi ihmal etmemiştir.

Elmalılı, genel olarak mucize, özel olarak Hz. Peygamber'in mucizeleri konusunda geleneksel bir çizgi takip etmiş, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Hz. Peygamber'e verilen mucizelerin diğer peygamberlerin mucizelerinden üstün olduğunu savunmuştur. Hz. Peygamber'in her türlü mucizeyi gösterebileceğine, bütün peygamberlerin gönderiliş amacının

⁹⁵ Elmalılı, *Hak Dini*, 5/215-216.

⁹⁶ A'la, 87/6.

⁹⁷ Elmalılı, *Hak Dini*, 9/165-167; 7/593-596.

⁹⁸ Elmalılı, *Hak Dini*, 6/332.

⁹⁹ Fussilet, 41/53.

¹⁰⁰ Elmalılı, *Hak Dini*, 6/630.

onun gelişine hazırlık olduğuna inanmıştır. Hz. Peygamber'in doğumu sırasında ve doğumundan önce meydana gelmiş olayları, peygamberliğine hazırlık olarak değerlendirmiştir.

Elmalılı, mucizelerin hârikulâde yönlerini göz ardı etmeden, meydana gelmesinin mümkün olduğunu aklî ve ilmî izahlarla açıklamıştır. Mucizelerin ilk yaratmadan farklı olmadığını her an bu durumların yaşandığını, bir hâdisenin birdenbire büyük ölçüde meydana gelmesini tasavvur etmenin tabiattaki açılımlar açısından bir çelişki barındırmadığını, teknolojik gelişmeler ile özellikle hissî mucizeleri anlamının artık daha mümkün hâle geldiğini ifade etmiştir.

Modern tartışmalardan haberdar olduğu halde çoğu zaman bilinçli olarak bu tartışmalara girmemeyi tercih eden Elmalılı, tartışmaya girdiği konularda ve özellikle mucizeler konusunda klasik düşünceye aykırı olan fikirleri eleştirmekten geri durmamıştır. Fillerin gözle görülmeyen mikroplarla helâk edildiği, İnşikak-ı Kamer mucizesini insanların bakışlarında meydana gelmiş bir sihir olduğu, gök cisimlerinin hızından yola çıkarak İsrâ ve Mi'rac mucizelerini bilimsel bir temele oturtmak isteyenleri; mucizeleri tabîî bir hale getirmek suretiyle âyetlerin mânâsını daha ince bir mesaja dönüştürme gayretine girmekle eleştirmiş, bu açıklama ve zorlama te'villerin kimseye bir faydasının olmayacağını iddia etmiştir.

Elmalılı, Kur'an-ı Kerim'i Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi olarak görmüş, hiçbir edip, filozof veya şairin onun benzerini meydana getirecek bir gücü kendisinde bulamadığını ve bu mucizenin benzerini insanların hiçbir zaman getiremeyeceğini, onun ilâhî taahhüt altında olduğunu ifade etmiştir. Kur'an-ı Kerim'in Arapça olan nazmı, gayba ait haberleri, emir ve yasakları, müjde ve uyarıları yönüyle bütün akılların ve anlayışların üstünde, Allah'ın özel bilgisiyle indirilmiş ilâhî bir mucize olduğunu kabul etmiştir.

Sonuç olarak Elmalılı'nın mucizelere bakışını şöyle izah etmek mümkündür: O, insanın bütün ümit ve beklentilerini mucizelere bağlayıp, yaratılıştaki normal akışı ihmal etmesini, bilimsel gözlem ve deneylerin ortaya koyduğu sonuçları hiçe saymasını, çalışıp elde etmenin üretmenin, bilgi ve iradenin, eğitim ve şahsi teşebbüsün feyzini hesaba katmadan hareket etmesini etik bulmamıştır. İnsanın yaratılıştaki var olan tabiat kanunlarından yararlanmayıp Allah'a yalnızca hârikalar ve mucizeler için bel bağlamasını da doğru bulmamış, Kur'an'ın dikkatleri mucizelerden ziyâde normalde cereyan eden sünnet ve adetlere, kanun ve kurallara çektiğini ifade etmiştir.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:

Etik Kurul Belgesi:

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazar/ların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek:

Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.

Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent

Kaynakça

- Abdûh, Muhammed, *Tefsiru Cüz'i 'Amme*, 1341.
- Abdûh, Muhammed ve Reşid Rıza, *Muhammed, Tefsir'ul-Menar*, (Çev. Ali Rıza Temel, Halil Çelik), Ekin Yayınları, İstanbul 2014.
- Âlûsî, Şehâbeddin Mahmûd, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'î'l-Meşânî*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, (1. Baskı), Beyrut 1415.
- Beyzâvî, Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabî, (1. Baskı) Beyrut 1418.
- Bulut, Halil İbrahim, "Mucize", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 30, TDV Yayınları, İstanbul 2005, ss. 351-354.
- Cürcânî, Seyyid Şerîf , *Şerhu'l-Mevâkîf*, Matbaatü's-Saade, 1. Baskı, Mısır 1325.
- Demir, Şehmus, *Kur'an'ın Yeniden Yorumlanması*, İnsan Yayınları, İstanbul 2005.
- Dündar, Mazhar, *İlâhî Hitâbın Mahiyeti*, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2021.
- Ebu Hayyân, *Bahru'l Muhit fi't-Tefsir*, Dâru'l Fikr, Beyrut 1420.
- Ebüsüûd, *İrşâdü'l-'Aklı's-Selîm*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabî, Beyrut 1431, 7/49.
- Ersöz, İsmet, "Elmalılı Hamdi Yazır ve Tefsirinin Özellikleri", Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Sempozyumu, TDV Yayınları, Ankara 4-6 Eylül 1993, ss. 169-177.
- Gölcük, Şerafettin ve Süleyman Toprak, *Kelam Tarih Ekoller Problemler*, Tekin Kitabevi Yayınları, Konya 2010.
- İbn İshak, Muhammed b. Yesar, *Sîretü İbn İshak*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1398/1978.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer b. Kesîr b. el-Kaysî el-Kureşî, *Tefsîrü'l-Kur'ani'l-Azîm*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye (1. Baskı), Beyrut 1419.

- İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrerem b. Alî Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn, *Lisanü'l-Arab*, Dâru Sâdır, (3. Baskı), Beyrut, 1414.
- İbnü'l Esîr, Ebü'l-Fida Ali b. Muhammed b. Abdülkerim el-Cezerî eş-Şeybanî, *İslâm Tarihi (el-Kâmil fi't-Tarih)*, (Çev. Beşir Eryarsoy, Ahmet Ağırakça, Yunus Apaydın, Zülfikar Tüccar), Ocak Yayınları, İstanbul 2016.
- Kadı İ'yaz, Ebü'l-Fadl Musa, *eş-Şifa bi Te'rifi Hukuki'l-Mustafa*, Thk. Hüseyin Abdulhamid Nîlî, 1415/1995.
- Kurtubî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh, *el-Câmi' li-Ahikâmi'l-Kur'ân*, Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, (2. Baskı) Kahire 1384/ 1964, 20/187-200
- Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü'-Tefâsîr*, Darü's-Sâbûnî, (1. Baskı) Kahire 1417/1997.
- Sâbûnî, Nûreddîn, *Kitabü'l-Bidaye mine'l-Kifaye fi'l-Hidaye fi Usuli'd-Din*, Darü'l-Meârif, İskenderiye 1969.
- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Amüli, *Ca'mi'ul Beyan fi Te'vili'l-Kur'an*, Müessesetü'r-Risale, 1420/2000.
- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Amüli, *Tarîhu't-Taberî*, Dâru't-Turâs, Beyrut, 1387.
- İsfahânî Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal, *el-Müfredât fi Ğarîbi'l-Kur'ân*, Dârü'l-Kâlem (1. Baskı), Beyrut, 1412.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *el-Keşşâf 'an Haķā'iki Ğavâmizi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Eķāvîl fi Vücûhi't-Te'vîl'*, Daru'l-Kitab'il-Arabiyye, (3. Baskı), Beyrut 1407/1947.